

Robert Stupperich

13 september 1904 – 4 september 2003

Robert Stupperich, hoogleraar kerkgeschiedenis te Münster (Westfalen), overleed in zijn woonplaats op bijna 99-jarige leeftijd. Hij werd te Moskou geboren als telg van een Duits geslacht dat in de loop van de 19e eeuw oostwaarts was getrokken en uiteindelijk zich in Moskou had gevestigd, waar zijn vader het beroep van apotheker, later dat van koopman, uitoefende. Bij het uitbreken van de eerste wereldoorlog werd vader Stupperich als Duitser terstond gevangen gezet en een paar maanden later met zijn gezin verbannen, honderden kilometers buiten Moskou. In 1918 kreeg het gezin toestemming Rusland te verlaten en naar Duitsland terug te keren. Robert behaalde hier zijn eindexamen (1923) en besloot te gaan studeren aan de Friedrich-Wilhelms-universiteit te Berlijn.

In de zware malaise die Duitsland in de naoorlogse jaren beleefde, had Stupperich het geluk dat hij een bescheiden broodwinning vond als schrijver bij een bank en later de kans kreeg toezichthouder te worden van een studentenhuus. Zijn studie betrof primair theologie, daarnaast slavistiek en geschiedenis. Na twee jaar onderbrak hij de theologische studie, omdat hij besloten had zijn kennis van Rusland en het Russisch uit te buiten, daarin eerst te promoveren en pas later de theologische studie af te ronden. Daarbij speelde mee dat een van zijn leermeesters, de beroemde Luther-kenner Karl Holl, zeer geïnteresseerd was in Russische kerkgeschiedenis en direct accoord ging met het onderwerp dat Stupperich hem voorlegde. Stupperich ging vol vuur aan het werk. Eenmaal goed op gang overleed echter Holl en moest Stupperich een andere promotor zoeken inclusief een ander onderwerp.

Hanns Rückert was het die kort daarop Stupperich suggereerde studie te maken van de godsdienst-gesprekken die in de 16de eeuw in Duitsland hadden plaatsgevonden tussen katholieke en evangelische christenen, een onderwerp op het grensvlak van reformatie en humanisme. Het betrof een thematiek die toentertijd nog nauwelijks was bestudeerd. Rückerts advies bleek goed en vruchtbaar, want niet alleen kwam er een bekende dissertatie uit voort – *Humanismus und die Wiedervereinigung der Konfessionen (1936)* – maar het wees Stupperich tevens de weg naar een groot en belangrijk veld van onderzoek dat hijzelf later als hoogleraar zou gaan ontsluiten.

Stupperich werd in 1930 bevestigd als predikant en begon zijn kerkelijke werk in Köpenick, even later in Potsdam. Hij werd spoedig benoemd tot provinciaal vicaris en kreeg als zodanig veel te maken met de superintendent Otto Dibelius, een van de bekendste voormannen van de anti-nationaal-socialistische zg. Bekennende Kirche, waartoe ook predikanten als Dietrich Bonhoeffer en Martin Niemöller behoorden. Dibelius werd als een van de

eersten door het nieuwe regiem afgezet. terwijl gelijktijdig het ambt van superintendent werd opgeheven, waardoor ook de daaraan ondergeschikte functie van provinciaal vicaris haar gezag verloor. Van zijn grote bewondering die Stupperich voor Dibelius koesterde geeft de biografie blijk die hij als 85-jarige aan hem wijdde (*Bischof D. Otto Dibelius* (1989)).

Eind 1933 werd S. benoemd tot predikant in het dorpje Rathenow – 80 km. ten westen van Berlijn gelegen. Hij bleef hier bij het streven van de Bekenkende Kirche betrokken, zij het op iets meer afstand dan in zijn Berlijnse jaren, en gebruikte de rustige uren die de dorpspastorie hem bood in hoofdzaak aan de afwerking van een aantal studies op het gebied van de russische kerkgeschiedenis, die alle in de 30er jaren verschenen: *Staatsgedanken und Religionspolitik Peters des Grossen* (1936); *Russische Sekten* (1938); *Die Anfänge der Bauernbefreiung in Russland* (1939). Hoewel het manuscript reeds gedrukt was, verkreeg Stupperich op grond van dit laatste geschrift in 1940 zijn habilitatie. Als militair verbleef hij in de oorlogsjaren in Berlijn, alwaar hij voor taalkwesties werd ingezet en waar hij, ondanks politieke tegenwerking er in 1942 in slaagde benoemd te worden tot docent voor oost-europese geschiedenis; de oorlogsomstandigheden echter maakten dat er van college-geven nauwelijks iets terecht kwam.

Een nieuwe periode brak aan toen Stupperich in 1946 benoemd werd tot ordinarius voor kerkgeschiedenis aan de universiteit van Münster. Het was een taak die pioniersgaven eiste, want praktisch alles moest van de grond af aan worden opgebouwd – Münster lag grotendeels in puin en woonruimte was er nauwelijks; instituten en collegiumruimten ontbraken; een docentencorps moest goeddeels opnieuw worden gerecruiteerd, bibliotheken worden opgebouwd, studieboeken worden verworven c.q. geschreven enz. enz. In de eerste naoorlogse jaren, toen zijn faculteit nog niet volledig bemand was en Stupperich daarom regelmatig aan de beurt was om dekaan te zijn, waren het vooral dit soort vraagstukken die zijn aandacht vroegen.

Als hoogleraar spande hij zich in het bijzonder in om wetenschappelijke teksten voor het onderwijs beschikbaar te stellen. Lijnen die voor de oorlog getrokken waren werden daarbij voortgezet en uitgebreid. Wij spraken al over een nieuw onderzoeksveld dat uit de thematiek van zijn kerkhistorische dissertatie voortvloeide. Daarmee doelen we op de vele door Stupperich bezorgde tekstedities, artikelen en monografieën betreffende *Melanchthon* (1960) en *Bucer* (1972) waarmee hij in deze jaren tevoorschijn kwam. Hij bezorgde, samen met jongere medewerkers een zesdelige reeks *Melanchthons Werke in Auswahl* (1951-1965). Wat Bucer aangaat was hij een van de initiatiefnemers van een internationaal project voor de uitgave van diens werken. Hij nam de

verantwoordelijkheid voor een editie van *Bucers deutsche Schriften* op zich en stichtte in Münster een Bucer-Instituut. Dat hij tenslotte ook aan Erasmus zijn aandacht gaf blijkt niet alleen uit zijn medewerking aan een van de delen van de zg. Amsterdamse editie van diens *Opera omnia* (dl. V-3), maar ook uit zijn monografische studie *Erasmus und seine Zeit* (1977).

Dat al deze activiteiten niet ten koste gingen van Stupperich' belangstelling voor de Oosteuropese kerkgeschiedenis blijkt uit vele bijdragen die hij aan de betreffende tijdschriften leverde. Geen betoog behoeft het dat Stupperich zeer dankbaar was dat in 1957 te Münster het Ostkirchen-Instituut kon worden gevestigd en dat het zijn vriend bisschop Otto Dibelius was, de toenmalige voorzitter van de *Evangelische Kirche Deutschlands*, die de openingsplechtigheid verrichtte.

Een nieuw veld van onderzoek waarop Stupperich zich sinds 1950 ging bewegen betreft de geschiedenis van het Westfaalse doperdom. De vrucht van zijn inspanningen op dit terrein werd ondergebracht in uitgave van acten in drie delen, getiteld *Schriften der Münsterischen Täufer und ihrer Gegner* (1970-1984).

Tot slot vermelden wij wat Stupperich met Nederland verbond. Allereerst het feit dat hij door Otto Dibelius in 1930 tijdelijk als predikant naar Heerlen werd gezonden terwille van de geestelijke zorg van Duitse mijnwerkers die naar ons land kwamen omdat ze hier beter werden betaald dan in hun vaderland. Vanuit Heerlen reisde hij regelmatig naar Den Haag, waar hij dan vooringang in de Duitse kerk en zich verder wijdde aan de geestelijke zorg van de ongeveer 400 daar werkzame Duitse dienstboden. In 1964 werd hij benoemd tot buitenlands lid van de KNAW. Stupperich ontving in 1969 een uitnodiging om ter gelegenheid van de 500-jarige geboortedag van Erasmus een voordracht te houden in Rotterdam. Zulks geschiedde. Later toonde hij aan dat niet 1469 doch 1467 als het eigenlijke geboortjaar moest worden beschouwd. Als NIAS-fellow verbleef Stupperich in het studiejaar 1972/1973 te Wassenaar. Daar stelde hij de reeds genoemde monografie over Erasmus samen. In dezelfde periode hield hij verscheidene gastcolleges onder andere te Leiden en Amsterdam, zoals dat ook in 1954 was geschied.

(Voor bovenstaand levensbericht werd veel ontleend aan Stupperich's in 1992 samengestelde autografische opstel '*Mein Lebensweg von Moskau und vom Ural nach Westeuropa*' (ongedrukt en ongepagineerd). Met dank aan dr. M. de Kroon (Ochten) die mij dit stuk ter inzage gaf).